

ня в аспірантурі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гринжевський М.В. Аквакультура України. -Львів: Вільна Україна, 1998. -364 с.
2. Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової та організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів: Наказ від 07.08.02 №450 //Інформаційний збірник. – 2002. – №22. – С. 3 -11.
3. Кремень В.Г. Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах у 2001-2002 навчальному році. //Освіта (спец вип.). – 2001. – С.2-5.

УДК: 639.212 : (262.54)

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОСЕТРОВОГО ГОСПОДАРСТВА
УКРАЇНИ У БАСЕЙНІ АЗОВСЬКОГО МОРЯ ТА МОЖЛИВІ
ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

К.В.ДЕМ'ЯНЕНКО – к.б.н.,

Л.В.ІЗЕРГІН – к.б.н., Азовський центр ПівденНІРО

Нещодавно Азовське море було другим з водойм Світу, після Каспійського моря, за значенням і масштабами ведення осетрівництва [1]. Саме осетрові риби – представники родини Acipenseridae ряду Acipenseriformes були і визнаються зараз як одні з найбільш цінних промислових риб. У зв'язку з цим, значення осетрового господарства для будь-якої країни, особливо тієї, що володіє природними їх ресурсами, важко переоцінити.

Починаючи з 1991 року, після розпаду СРСР, Україна отримала статус держави, що володіє природними запасами осетрових риб. На той час положення із запасами осетрових в Азовському морі не було критичним. За даними облікових зйомок науково-дослідних установ, на кінець 1992 року загальна чисельність осетрових в Азовському морі складала більш 16 млн. екз., а промислове вилучення осетрових складало більш 1000 т. Переважна частина осетрових у промислових уловах в Азовському морі була представлена чорноморсько-азовським підвидом російського осетра (Acipenser gueldenstaedtii colchicus V.Marti) і азовським підвидом севрюги (Acipenser stellatus donensis Lovetzky). Більш-менш часто зустрічалася білуга (Huso huso), дуже рідко до знарядь лову потрапляла стерлядь (Acipenser ruthenus), а вилув шипа (Acipenser nudiiventris) в останні десятиріччя не відзначався [2,3,4].

Отримавши самостійність, Україна зіштовхнулася із серйозними проблемами в організації промислу в Азовському морі, у тому числі в організації промислу осетрових. Традиційно промисел цих видів в Азовському морі був орієнтований на вилучення частини їх нересто-

вої популяції ставними неводами на шляхах нерестового ходу у Дон і Кубань. Відповідно, найбільші улови осетрових завжди відзначалися в східній частині моря, де промисел здійснювали рибовидобувні підприємства Росії.

Наступні роки були відзначені пошуком нових шляхів для ведення Україною ефективного промислу осетрових риб, для чого використовували глибоководні конструкції ставних неводів, крупночарункові зяброві сітки (ахани) [3]. Але перші виявилися занадто дорогими в експлуатації, до відносно низької уловистості, а від аханів вирішено було відмовитися, як від знарядь лову, які викликають високий відсоток загибелі молоді осетрових риб.

Україна в галузі осетрівництва на Азовському басейні мала майже "нульовий" потенціал. Тільки в Донецькій області на базі рибовидобувних підприємств існувало декілька невеликих осетроводних пунктів.

Визнано, що популяції азовських осетрових риб у сучасний період більше, ніж на 90 % зформовані особинами заводського походження завдяки діяльності рибоводних заводів на річках Дон і Кубань, на яких, до перекриття їх греблями, відбувався масовий нерест осетрових [5,6]. З того моменту, коли Росія та Україна почали поділяти на національні квоти загальний щорічний ліміт вилову промислових видів риб, внесок кожної із країн у відтворення видів придбав особливе значення. Росія, як "країна відтворення запасів осетрових риб" (у природних і штучних умовах) одержала значну перевагу при розподілі квот.

Україна розпочала дії зі стимулювання розвитку штучного відтворення осетрових на існуючих рибоводних пунктах. Так, у 1996 році в Азовське море було випущено майже 3 млн. молоді осетра; у 1998 і 1999 роках – до 2,5 млн. молоді осетра і севрюги, але загальний випуск молоді осетрових в Азовське море Україною був на порядок нижчий від випуску російських осетрових підприємств.

Говорити про наявність яких-небудь українських товарних господарств із вирощування осетрових риб у басейні Азовського моря, на жаль, взагалі не доводиться. Володіння довгі роки доступним та відносно дешевим ресурсом зробили свою справу – займатися товарним осетрівництвом було не вигідно, і проекти товарних осетрових господарств залишилися лише проектами. Але сьогодні перспективи їх створення вже не здаються настільки віддаленими, бо склався критичний стан популяції азовських осетрових риб, а їх офіційний промисел взагалі не ведеться.

Усього кілька років (наприкінці 1990-х років) знадобилося бракон'єрам, щоб суттєво підірвати запаси цих найцінніших видів риб. На жаль, цілеспрямована увага щодо бракон'єрства була звернена занадто пізно. Станом на 2000 рік, коли за взаємною домовленістю в рамках Українсько-Російської комісії з питань рибальства в Азов-

ському морі було заборонено будь-яке промислове вилучення осетрових, у морі залишилася переважно лише молодь цих видів. За даними спільних українсько-російських тралових зйомок, чисельність популяції осетра в морі у 2000 році склала дещо більше 1,5 млн. екз, севрюги – до 0,2 млн. екз.

На наш погляд, доцільно відзначити два з основних намічених країнами басейну напрямів розвитку осетрового господарства – штучне відтворення природних популяцій за умови забезпечення належної їх охорони і розвиток товарного осетрівництва. У будь-якому випадку це означає залучення передових технологій аквакультури до практики ведення осетрового господарства країни.

Сьогодні українське осетрівництво в басейні Азовського моря поки що здійснюється тільки рибоводними пунктами рибовидобувних підрозділів Маріупольського металургійного комбінату, які в останні роки випускають у море близько 1,0 млн. шт. молоді осетрових.

На жаль, цього недостатньо навіть для мінімального насичення Азовського моря, не говорячи вже про використання частини отриманої молоді для товарного вирощування.

З огляду на те, що внесок країни у відтворення запасів високоцінних видів риб буде відігравати вирішальну роль у визначенні її національної квоти, стає очевидним, що Україні необхідно вже сьогодні подбати про створення відповідних потужностей по щорічному одержанню до 4-5 млн. молоді осетрових риб для інтродукції у Азовське море.

Незважаючи на те, що природні умови для здійснення штучного відтворення осетрових риб в українському Приазов'ї не досить сприятливі (практично відсутні великі прісноводні водотоки для водопостачання таких рибоводних підприємств), знайти місце для будівництва хоча б одного осетрового заводу можливо. Так, Азовським центром ПівденНІРО запропоновано створити Азовський осетровий завод на Бердянському водосховищі (Запорізька область). Реальні переваги його створення наступні:

- будівництво заводу буде відповідати міжнародним зобов'язанням України з охорони осетрових риб і прийнятим внутрішнім законодавчим актам;

- забезпечуючи значиму частину випуску молоді осетрових в Азовське море, Україна може розраховувати на відповідну національну квоту вилову осетрових риб при розподіленні загального ліміту з Російською Федерацією;

- наявність такого підприємства дозволить не тільки реально сприяти відновленню запасів осетрових в Азовському морі, а й впливати на розвиток товарного осетрівництва;

- власне колекційне поголів'я плідників азовських осетрових риб дозволить гарантувати стабільне одержання рибопосадкового матеріалу та буде національним надбанням, цінність якого складно пере-

більшити.

Особливо варто підкреслити останнє – саме створення колекційних маточних стад сьогодні може бути гарантією збереження безцінного генофонду азовських осетрових риб.

На жаль, навіть тепер, на фоні деякого росту абсолютної чисельності популяції осетра і севрюги (у 2002 році загальна чисельність осетра склала 1,82 млн. екз., севрюги – 0,34 млн. екз.), триває зниження чисельності стада дорослих риб в Азовському морі. Це зумовлює зростаючий дефіцит плідників для цілей штучного відтворення, і невеликі українські осетрові пункти, які не мають власних резервних стад плідників, дану проблему відчувають особливо гостро. Навпаки, Російська Федерація має відповідний резерв плідників, які складають ядро колекційних стад, здатних на багато років забезпечити російське осетрівництво (навіть за умов повної відсутності плідників у морі).

Вищевикладене, без сумніву, дозволяє стверджувати, що на даному етапі ведення осетрового господарства в басейні Азовського моря для України доцільно звернути особливу увагу на розвиток аквакультури, що забезпечить створення індустріальних основ гарантованого одержання найціннішої продукції з осетрових риб на перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мильштейн В.В. Столетие осетроводства //Осетровые СССР и их воспроизводство. /Труды ЦНИОРХ. – Т. III. -М. – 1971. – С.5-13.
2. Сабодаш В.М., Демьяненко К.В. Некоторые экологические закономерности распределения русского осетра и севрюги в Азовском море //Гидробиол. журнал. – 1997. – т.33. – С. 14-24.
3. Яновский Э.Г., Демьяненко К.В. Перспективы развития осетрового хозяйства в бассейне Азовского моря //Труды ЮгНИРО. – Керчь. – 1998. – С. 40-41.
4. Дирипаско О.А., Изергин Л.В., Яновский Э.Г., Демьяненко К.В. Определитель рыб Азовского моря. – Бердянск. – 2001. – 107 с.
5. Баденко Л.В., Аведикова Т.М., Дорошева Н.Г. Физиолого-биохимические аспекты изменчивости биологического состояния осетровых в условиях зарегулированного стока рек //Рац. исполъз. и охрана природных ресурсов бассейнов Азовского и Черного морей. – Ростов-на-Дону. – 1988. – С. 74-78.
6. Подушка С.Б., Барышникова Т.Е. Хоминг – нерешенная проблема осетрового хозяйства //Осетровое хозяйство водоемов СССР. – Астрахань. – 1989. – С. 251-252.